

Contra les finances depredadores i especulatives

Dv, 1/06/2018 per Eduard Ibáñez

[Apunts eticopolitics](#)

El Papa Francesc, amb la seva agudesa comunicativa, ha afirmat reiteradament que “el diner ha de servir i no governar!”. Amb aquesta sentència, el Papa ha volgut deixar pedagògicament ben clar que l’economia i les finances són al servei de les persones i no a l’inrevés. Que l’activitat econòmica i financera té com a finalitat la promoció del bé comú, en comptes de l’enriquiment d’uns pocs, sovint a costa de l’empobriment i exclusió de molts.

Doncs bé, fa unes setmanes la **Santa Seu ha publicat un document** que aprofundeix en aquesta perspectiva, titulat “*Oeconomicae et pecuniariae quaestiones. Consideracions per a un discerniment ètic sobre alguns aspectes de l’actual sistema econòmic i financer*”. En aquest cas és tracta d’un document de caràcter tècnic, que vol adreçar-se preeminentment als agents econòmics i financers, experts, acadèmics, dirigents polítics i a tots aquells que d’una manera o altre s’interessen per el món econòmic.

Encara que no ha tingut un gran ressò mediàtic ni eclesial, és un document important. Per la seva envergadura i rigor, ben segur serà punt de referència sòlid sobre la visió cristiana de l’economia i les finances.

El document desenvolupa la doctrina social de l’Església i, en particular, els ensenyaments de Francesc i de Benet XVI sobre la matèria, en continuïtat amb els seus predecessors. Els seus punts de referència principals són *Caritas in Veritate*, de Benet XVI i *Evangelii Gaudium* i *Laudato si’* de Francesc, però es recolza també en altres encícliques socials clàssiques, com *Quadragesimo anno* de Pius XI, *Populorum Progressio* de Pau VI o *Sollicitudo rei socialis*, *Centessimus annus* i *Laborem exercens* de Joan Pau II.

Però alhora, aquestes *Consideracions* van més enllà, amb una anàlisi crítica d’alguns dels fenòmens del sistema financer actual. En aquest sentit, el document dóna continuïtat a la reflexió que va publicar el Pontifici Consell Justícia i Pau el mes d’octubre de 2011, en plena crisi econòmica i financera, amb el títol “*Per una reforma del sistema financer i monetari internacional en la perspectiva d’una autoritat pública mundial*”, que va generar una forta polèmica. Segurament per aquest motiu i per tal d’assegurar el seu caràcter de pronunciament oficial, ha estat elaborat conjuntament pel Dicasteri pel Desenvolupament Humà Integral (que ha absorbit l’antic Consell Justícia i Pau) i la Congregació per la Doctrina de la Fe, i compta amb l’aprovació expressa del papa Francesc.

El fonament ètic de l’activitat econòmica

La idea central i punt de partida de tota la reflexió és una consideració ètica elemental, però sovint ignorada: la vida econòmica i financera, com qualsevol altre sector de l’activitat humana, necessita un fonament ètic clar.

Aquest fonament no pot ser produït pels mateixos mecanismes econòmics, ni per un saber merament tècnic, sinó que es troba en un ordre ètic objectiu. La raó, rectament orientada cap a la veritat i la justícia, és capaç de reconèixer aquest ordre ètic, sobre el qual es funda la dignitat de la persona i els seus drets i deures

fonamentals. Aquest ordre ètic orienta a tota l'activitat humana, incloent l'econòmica, cap a la promoció integral de cada persona i de cada poble, com a horitzó últim.

Per entendre correctament el sentit d'aquesta exigència, cal una adequada visió de l'ésser humà. Cal adonar-se que la persona és un ésser essencialment relacional, que solament es desenvolupa i es realitza plenament en la relació amb altres persones i amb Déu. Això té conseqüències enormes.

D'una banda, la realització de la persona no es redueix als aspectes de consum o materials. Alhora, la persona no pot cosificar els altres, ni relacionar-s'hi com si fossin competidors, sinó com a aliats en la construcció del bé, que només és autèntic si és de cadascú i de tots. Ningú es pot realitzar individualment de forma completa sinó és quan tots es realitzen i es desenvolupen plenament.

Per això, el benestar humà ha de ser integral, de totes les dimensions de la persona i de totes les persones. Cap benefici és legítim si es perd aquest horitzó. La promoció integral de totes les persones, el principi de la destinació universal dels bens i l'opció preferencial pels més pobres són tres principis interconnectats i essencials per construir un món just i solidari.

El progrés econòmic no es pot mesurar únicament d'acord amb els paràmetres de quantitat i eficàcia en l'obtenció de beneficis, sinó per la qualitat de vida que produeix i l'extensió social del benestar que difon, no solament material. **El sistema econòmic es legitima no solament pel creixement quantitatiu dels intercanvis, sinó produint el desenvolupament de tota la persona i de totes les persones.** Benestar i desenvolupament s'exigeixen mútuament. Això inclou elements fonamentals com la seguretat humana, la salut, la qualitat de la vida i del treball humà. A la vegada, el paràmetre de la gratuïtat, és a dir, la recerca del bé de l'altre com a fi, ha de tenir un pes important. Guany i solidaritat han d'anar junts en un cercle virtuós.

El cert és que, com ha repetit sovint la doctrina social de l'Església, els mercats són incapaços de regular-se per ells mateixos ni generar els fonaments que els permetin funcionar correctament (cohesió social, confiança, honestetat, seguretat...). Alhora, les capacitats actuals i omnipresència de la indústria financera li donen un potencial enorme de causar danys.

La proliferació de pràctiques especulatives i depredadores

En aquest sentit, el document constata l'existència de mentalitats, espais i pràctiques de l'àmbit financer on s'ha perdut de vista aquell fonament ètic. **El crèdit té una funció social insubstituïble de servir a l'economia real** (facilitant el consum, la inversió...). **Però la finalitat especulativa amenaça de substituir tota la resta d'objectius.** Per això, el document fa una severa i contundent denúncia de les pràctiques especulatives i depredadores que proliferen en el sistema financer: abusos, immoralitats, frau i injustícies que es produeixen en el marc dels mercats, les institucions i els intermediaris financers, amb les seves negatives conseqüències socials i la seva capacitat demostrada de posar en perill l'estabilitat econòmica, de provocar crisis sistèmiques (com la de 2008) i de perjudicar greument a milions de persones. Totes són prou conegudes, però malauradament no hi ha encara una política ferma per aturar-les:

- La comercialització de productes financers complexos en situació d'assimetria, és a dir, aprofitant-se de les llacunes informatives i la debilitat contractual d'una de les parts, que posa als compradors en posició d'inferioritat. (A casa nostra ho hem vist, entre d'altres, en el paradigmàtic cas de les participacions preferents de les antigues caixes d'estalvis)
- Les transaccions motivades purament per una intenció especulativa i en negociacions "d'alta freqüència", que atrau enormes capitals i els desvia de l'economia real, provocant un mal finançament de l'economia.
- Les pràctiques de crèdit amb taxes interessos excessivament alts, insostenibles pels prestataris, és a dir, el que comunament hem denominat usura (ho veiem arreu en tants préstecs amb interessos abusius, interessos exorbitats per morositat o condicions abusives com les famoses clàusules "sòl").
- Les pràctiques especulatives de grans fons d'inversió encaminades a provocar disminucions artificials de preus de títols de deute públic, les quals poden afectar molt negativament de la situació econòmica de països sencers.
- Les pràctiques de molts assessors financers de fer moviments excessius de títols amb el propòsit principal d'incrementar els ingressos per comissions,
- La manca d'imparcialitat en l'oferta de títols d'estalvi, amb la complicitat d'alguns bancs, oferint títols que no s'ajusten a les necessitats del client, actuant amb manca de diligència en la protecció dels seus interessos o fins i tot promovent la subscripció de productes que no li són favorables.
- Les remuneracions enormes a directius vinculades merament als resultats, no equilibrades per altres penalitzacions, que acaben promouen l'assumpció de riscos excessius i debiliten les empreses.
- La creació de títols d'alt risc, que operen com a creació fictícia de valor, sense un adequat control de qualitat, que es propaguen massivament pels mercats i poden generar crisi d'insolvència sistèmiques.
- Les situacions d'oligopoli entre les empreses de *rating* (les que es dediquen l'avaluació de riscos financers) que afavoreixen pràctiques distorsionades i perilloses.
- Els denominats productes financers "derivats" que esdevenen estructures cada cop més complexes que distorsionen el valor efectiu del risc i afavoreixen bombolles especulatives, autèntiques bombes de rellotgeria. Això s'agreuja quan aquests productes es negocien en mercats extrabursàtils sense control, exposats a l'atzar i al frau, i que desvien les finances de l'economia real.
- També altres productes financers com els *crédits default swaps*, contractes que asseguren el risc de fallida, que permeten apostes èticament inacceptables sobre el risc de fallida de tercers (sense haver assumit cap risc en una operació amb aquests tercers). Això porta a certs agents financers a tenir interès en la fallida d'altres entitats i la temptació d'afavorir-la, enfonsant així la confiança bàsica necessària en un sistema financer. Aquestes apostes poden acabar perjudicant a països sencers i a milions de famílies.
- La manipulació amb total impunitat dels procediments que fixen les taxes

d'interès dels préstec interbancaris (per exemple LIBOR), amb greus conseqüències i d'ampli abast, en la qual hi hagut una complicitat gairebé delictiva entre les institucions responsables de la fixació d'aquestes taxes.

- La proliferació de sistemes bancaris paral·lels (*shadow banking System*) fora de tot control de les autoritats públiques de vigilància, situació que afavoreix les pràctiques especulatives i depredadores sense relació amb l'economia real.

- L'expansió de les finances *off shore*, que operen en els anomenats paradisos fiscals, que afavoreixen l'elusió fiscal i el rentat de diner procedent d'activitats il·lícites, no solament mancades de tota justificació ètica, sinó que perjudiquen l'economia real i l'eficiència del sistema financer. El document constata que més de la meitat del comerç mundial actual és duta a terme per grans subjectes que redueixen dràsticament la seva càrrega fiscal transferint els seus ingressos d'un lloc a un altre segons conveniències, transferint els beneficis a paradisos fiscals i els costos als països amb alts impostos, desviant així recursos ingents que són decisius per l'economia i afavorint les desigualtats.

Propostes per afavorir un sistema financer al servei de l'economia real i el desenvolupament humà integral

Les *Consideracions* constaten que l'última crisi econòmica i financera va ser una prova evident d'aquests greus problemes i, malgrat els discursos i propostes fetes, no es va aprofitar l'oportunitat per introduir les reformes i correccions que són encara necessàries per revertir aquesta realitat. Els actors polítics es mostren sovint desorientats i impotents i fins i tot simples servents d'interessos aliens al bé comú.

Per això, assenyalava algunes de les exigències que caldria urgentment introduir en el sistema econòmic i financer (algunes d'elles ja plantejades en el document del Consell Pontifici Justícia i Pau de 2011) i afavorir així que es posi veritablement al servei de l'economia real:

1. La necessitat que les **universitats i escoles d'economia** incorporin en els seus estudis, no de forma marginal, una formació ètica adequada entorn l'economia i les finances.
2. La **certificació i control per part dels poders públics de tots els productes procedents de la innovació financera**, per garantir la seva fiabilitat i qualitat, preservar la salut del sistema i evitar efectes colaterals negatius. El desenvolupament de **regulacions i polítiques econòmico-financeres adequades** per assegurar la protecció de tots els subjectes que operen en els mercats i alhora garanteixi la pluralitat de subjectes i instruments sans, amb riquesa i diversitat de caràcters i exclouent aquells que perjudiquen la generació i difusió de la riquesa.
3. La **coordinació supranacional estable**, clara i eficaç entre les autoritats nacionals de regulació dels mercats, prenent quan calguin decisions vinculants i establint **sistemes normatius internacionals**. Aquestes autoritats han de ser independents i vinculades a les exigències de l'equitat i el bé del comú.
4. En relació als intermediaris bancaris de crèdit, cal una clara definició i **separació de les activitats de gestió de cartera de crèdits comercials i les dedicades a la inversió** o negociació de la pròpia cartera, exigint la màxima quantitat d'informació per tal que tothom pugui protegir els seus

interessos. Cal que es protegeixi l'estalvi com a bé públic.

5. Promoure una **cultura empresarial i financera que afavoreixi la responsabilitat social de l'empresa**, *ad extra i ad intra*, en la que el benefici no sigui el criteri exclusiu, sinó que es tenen en compte els interessos legítims de tots els que operen en benefici de l'empresa (treballadors, proveïdors), els consumidors, les comunitats locals i el bé comú. Cal situar la persona i la qualitat de les relacions interpersonals en el centre de la cultura empresarial.
6. Establir **comitès ètics dins dels bancs** que donin suport als consells d'administració, que garanteixin la coherència entre missió fiduciària i praxis financera en la perspectiva de la contribució a l'economia real, així com el control de la legalitat i legitimitat dels processos de decisió i dels productes financers oferts per l'empresa.
7. **Regulació i avaluació pública superpartes de les agències de rating** del crèdit, que sancionin accions distorsionades i evitin situacions d'oligopoli.
8. **Prohibició i sancions de màxima severitat per a les pràctiques i operacions** financeres il·legítimes, com les ja esmentades apostes adreçades a treure profit de la fallida de tercers o la manipulació d'índex de referència de la taxa d'interès i l'exigència de **responsabilitat patrimonial a tots els subjectes que cometin accions adreçades a eludir les normes**.
9. **Eliminar els fenòmens bancaris paral·lels o a l'ombra i limitar l'abast de les pràctiques financeres off shore** i en paradisos fiscals, mitjançant acords o normatives internacionals eficaces, que imposin la transparència a tots nivells, la **rendició de comptes de les empreses transnacionals** i sancions als països que reiterin pràctiques deshonestes.
10. La introducció **d'impostos mínims a les transferències off shore** que limitin el seu abast i captin recursos per lluitar contra la fam i la pobresa extrema.
11. **Reducció raonable i acordada del deute públic de determinats països** quan sigui insostenible per a la seva població o posi en perill la salut del sistema financer internacional, per tal d'evitar el contagi de crisis sistèmiques.
12. Donar **suport a les activitats financeres que tenen una vocació primària de servei a l'economia real** i una circularitat virtuosa de la riquesa, com ara les iniciatives de crèdit cooperatiu, el microcrèdit i el crèdit públic a les famílies, empreses i comunitats locals i el crèdit als països en desenvolupament
13. Finalment, apel·la als consumidors a prendre **decisions de consum i d'estalvi crítiques i responsables** que afavoreixin el benestar de tothom i rebutgin allò que el perjudica.

Així, doncs, tot un ric quadre de propostes que sens dubte haurien d'interpel·lar als poders públics, els intermediaris financers, les empreses en general, les institucions educatives i la mateixa ciutadania, per tal que revisin i reorientin les seves pràctiques a fi de contribuir decisivament un nou ordre financer global promotor del desenvolupament integral de la persona.

Aquestes *Consideracions* mostren que la doctrina social de l'Església no és, com de vegades es diu, un pur discurs de principis abstractes, sinó una reflexió ètica crítica i alhora esperançada sobre la realitat, que inclou propostes concretes amb un enorme potencial transformador. Així es revela un cop més com un pensament

viu, que interactua constantment amb la realitat i amb una vocació de diàleg constant amb el món, per tal de contribuir des de l'Església a fer possible una "civilització de l'amor".